

Hagedissen, Nederland-Frankrijk

Aannemende, dat de leden van de K.N.N.V. tot de mensen behoren, die de kruipende dieren gunstig gezind zijn, ben ik na de reis naar Zuid-Frankrijk, die me de Spaanse zandloper (fotografisch) opleverde, eens gaan terugblikken op alles, wat ik aan hagedissen zag.

Als voorbereiding op de diverse reizen had ik al wat gelezen over te verwachten soorten en hun eigenaardigheden. Het was me daarbij wel gebleken, dat de verschillende schrijvers het niet helemaal met elkaar eens waren. In het Engelse „Reptiles and Amphibians of Europe” (vertaling van „Die Lurche und Kriechtiere Europas”) b.v. noemt men Nederland niet als woonplaats van de zandhagedis. In hetzelfde boek wordt de Fringe-fingered Lizard ten Zuidfranse tonele gevoerd. In „Faune de France” wordt deze met een paar zinnen, bij de bespreking van de Algerijnse zandloper, afgedaan als zijnde alleen een Spaanse en Portugese soort, wat Europa betreft. Ook de systematiek schijnt niet bepaald op Europees niveau behandeld te zijn.

Al met al lopen de dieren letterlijk en figuurlijk gemakkelijk uit de hand. Gelukkig is dat voor velen geen beletsel ze op te zoeken. Misschien zelfs integendeel; ook het waarnemen van vogels heeft een element van spanning in zich. Die ontsnappen letterlijk nog meer aan de contrôle, figuurlijk minder, wat dan op rekening geschreven kan worden van de grotere belangstelling de eeuwen door.

Van de hagedissen nu eerst een opsomming van de in Frankrijk voorkomende soorten, waarvan de eerste vier ook bij ons worden gezien, al geldt dit voor nummer 3 alleen voor Zuid-Limburg en dan nog zelden.

1. Zandhagedis
2. Kleine hagedis
3. Muurhagedis
4. Hazelworm
5. Parelhagedis
6. Smaragdhagedis
7. Spaanse zandloper
8. Algerijnse zandloper
9. *Algiroides fitzingeri* (Wiegmann)
10. *Hemidactylus turcicus* (L.)
11. *Phyllodactylus europaeus* Gené
12. *Tarentola mauritanica* (L.)
13. Gestreepte skink

Van de soorten onder 9 t/m 13 genoemd, bezit ik geen foto's. *Algiroides fitzingeri* is een soort, die voor Frankrijk alleen bekend is van Corsica. De schubben van de rug zijn kenmerkend voor de soort, ze zijn zeer groot, sterk gekield en liggen als dakpannen achter elkaar.

Van de Europese gekko's komen er drie ook op Frans grondgebied voor. *Hemidactylus turcicus* (L.) maakt een wrattige indruk; hij is een bewoner van rotsen en ruïnes en komt aan de Middellandse Zeekust van Frankrijk voor van de Rhône-delta af in oostelijke richting verder Europa in en ook op Corsica. *Phyllodactylus europaeus* Gené komt niet op het vasteland van Frankrijk voor, maar wordt behalve op Corsica, ook op eilandjes voor de Middellandse Zeekust aangetroffen. Hij is met zijn 7 cm. lengte (inclusief staart) een van de kleinste hagedissensoorten van Europa. De gedrongen gekko *Tarentola mauritanica* (L.) maakt een gepantserde, wrattige indruk. Ik zag hem in 2 verschillende jaren in Collioure, op een oude muur. Ook deze soort is een bewoner van de Middellandse Zeekust en van Corsica. De skink is wat verschijning betreft, een soort tussenvorm van „gewone” hagedis en hazelworm. Hij loopt op pootjes, maar legt ze in de lengte langs zijn lichaam in een holte, wanneer hij snel moet vluchten. De pootjes zijn zeer klein. De in Zuid-Frankrijk voorkomende soort heeft ongeveer 10 lengtestrepen. Hij is moeilijk te zien te krijgen.

In Nederland heb ik erg moeten zoeken voor ik de zandhagedis kon betrappen. Eindelijk lukte het in de duinen bij Noordwijk. Het betrof een mannetje, dat ik uiteindelijk zo mak had, dat hij binnen een meter van mij en mijn apparatuur wat levende insecten ving en opat, zonder zich nog iets van mij aan te trekken. Het was een exemplaar, waarvan de staart kennelijk afgebroken was geweest en weer aangegroeid. De tekening van de rug hield halverwege de staart plotseling op. Vanaf die plaats was de staart éénkleurig bruin en leek korter dan normaal voor de soort. Het wijfje ontmoette ik op het terrein van De Hoge Veluwe.

De kleine hagedissen waren te danken aan een nieuwe bezitting van Natuurmonumenten. Tijdens een verblijf in Zuid-Limburg in begin mei moest natuurlijk een bezoek worden gebracht aan het Bovenste Bos. De zon kwam juist even door, toen ik de oorzaak van geritsel in droge bladeren ontdekte: een paartje kleine hagedissen. Ze waren niet erg schuw en zochten kennelijk elkaars gezelschap. De een kon dan wel eens breed-uit gaan liggen zonnen, lang werd dat niet volgehouden en werd de partner weer opgezocht.

De hazelworm kwam op Skokholm (het vogeleiland voor de kust van

Zandhagedis ♂

Zandhagedis ♀

Wales) voor de lens. Je kon ze in alle grootten en kleuren op vaste plaatsen vinden. Ze zochten daar de warmte, zonder licht en directe zonnestraling, n.l. onder platen golfijzer. De blauwe variëteit, die er voorkomt, kreeg ik niet te zien, wel de goudgele. Hun Engelse naam Slow worm was op deze exemplaren niet van toepassing. Als ze eenmaal gingen bewegen, had je 't nakijken!

De soorten die in Nederland (en Engeland) voorkomen, zijn ook in Frankrijk te vinden. De zandhagedis komt echter weinig of niet in Zuid-Frankrijk voor. Wel een grote, die meer dan een halve meter lang kan worden. Het is de parelhagedis, een zeer schuwe soort, die ook moeilijk te zien is te krijgen... zegt men. Op de eerste dag van mijn verblijf in Argelès zag ik er echter 5, waarvan enkele pas na het lawaai, dat ze al vluchtend maken. Het zijn prachtdieren, vaak mooi groen met blauwe cirkels-met-een-randje op rug en flanken, overigens kunnen ze nogal variëren in kleur. Tijdens de laatste reis zag ik veel meer van deze knapen van hagedissen, omdat ik het terrein wat had leren kennen.

Eén ontmoeting in een bij uitstek geschikt gebied, vlak langs de grote weg naar Spanje (Middellandse Zee-kant) zal ik niet spoedig vergeten.

Kris kras 't terrein doorlopend, zag ik er plotseling een. Het was de

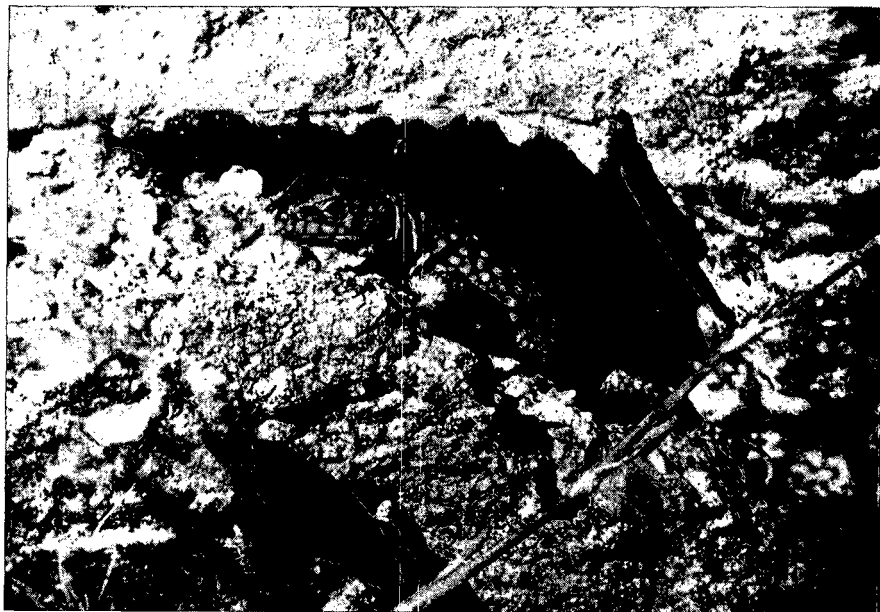
grootste, die ik te zien heb gekregen en tevens 't exemplaar, dat ik 't dichtst bij zag. De grote brede kop was half naar me toegekeerd, maar voor ik tot drie kon tellen, was hij met onvoorstelbare behendigheid, snelheid en kracht over en door obstakels heen, uit het oog verdwenen; het maakte nogal wat lawaai.

De enkele heel grote, die ik zag, hadden geen zichtbare „parels” en waren minder helgroen dan de jongere exemplaren, meer met grijze en zwarte stippels.

De halve grootte van de parelhagedis bereikt de smaragdhagedis (tot ongeveer 35 cm). Hij komt niet in Noord-Frankrijk voor. Hij mag dan kleiner zijn dan de parelhagedis, door zijn prachtig-groene kleur en helblauwe keel is hij een lust voor 't oog. Evenals de parelhagedissen variëren de smaragdhagedissen nogal in kleur; sommige neigen naar 't zelfde grijs-groen als de grootste parelhagedissen, andere hebben weer 'n meer geelgroene kleur. Deze soort zag ik niet alleen veel in de Pyreneeënstreek, maar ook in de Camargue, waar ik slechts één keer een parelhagedis waarnam.

De meest voorkomende soort in Frankrijk is de muurhagedis, die, zoals uit „Faune de France” blijkt, ook bij de Middellandse Zee leeft en de prooi dan zelfs uit zee haalt. Ze eten, evenals de parelhagedis, wel fruit. Ik heb ze mooi kunnen gadeslaan bij de tent, in de Camargue. Bijna elke dag was er een mannetje present op een stronk. Een vrouwtje, dat ook een plekje in de zon wilde, werd in de flank gepakt en weggedrongen. Toen er ook nog een smaragdhagedis naderde, verwachtte ik, dat de muurhagedis zou vluchten, of zou worden weggejaagd door zijn grotere familielid. Er gebeurde echter niets van dien aard. Zij konden blijkbaar samen zonnen. Als de muurhagedis een eindje ging wandelen, nam hij de kortste weg, over de smaragdhagedis heen! Die stronk was dus wel een dagelijks terugkerend

Jonge parelhagedis

Smaragdhagedis

Muurhagedis ♂ en ♀

vertier, voor mens en dier. Ik kon de levende have aan opvolgers-kampeerders (ook K.N.N.V.-leden) doorgeven, die er evenveel genoeg aan hebben beleefd. Nadat er door mijn vrouw en mij voldoende was gefotografeerd en gefilmd, op het laatst binnen een meter afstand, trokken we ons letterlijk bescheiden terug, zodat de hagedissen niet verstoord werden en zich natuurlijk bleven gedragen.

Alleen maar in het gebied van de Middellandse Zee leeft de Algerijnse zandloper, waarvan ik, van Collioure uit, de heuvels in, enkele exemplaren zag zandlopen. Het doet wel denken aan de drieteenstrandlopers; de poten bewegen zo snel, dat 't bij de vogels op rollen, bij de hagedissen op glijden lijkt. De Algerijnse zandloper houdt van flinke etappes, maar ook van rustpozen tussen de gestrekte drafjes in. Het klimmen ging hem eveneens goed

Algerijnse zandloper

af, want een keer kon ik hem in zijn volle lengte fotograferen, toen hij van horizontale in verticale beweging was overgegaan.

Tenslotte de Spaanse zandloper, een zeer kleine soort, die in lengte nog wordt overtroffen door de kleine hagedis. Ik had dan toch het terrein gevonden, waar ze moesten voorkomen. Met niet al te hoge verwachtingen treed je de nieuwe ontdekking binnen en speurt vlijtig naar tekenen van leven. Toen ik 10 minuten verder was, had ik de overtuiging dat dit nu als het voorbeeld van een biotoop mocht worden beschouwd met betrekking tot de Spaanse zandloper. Het was een terrein, enkele honderden meters van de Middellandse Zee af, ten oosten en zuiden van een étang, niet ver van Perpignan. De bodem bestond uit zeer fijn grint en was schaars begroeid. Wat ik zag, waren snel wegschietende dieren, maar wel zó snel, dat je alleen maar kon vermoeden met hagedissen te maken te hebben. Ze schoten n.l. weg voordat je ze gezien had en steeds naar 't dichtstbijzijnde struikje, waar ze dan in op schenen te gaan.

Door onmiddellijk stil te staan, nadat er beweging ontstond, kreeg ik de dieren eindelijk te zien: kleine hagedissen met veel strepen in enkele kleuren geel en bruin. Het scheen ook de beste methode te zijn, het terrein maar

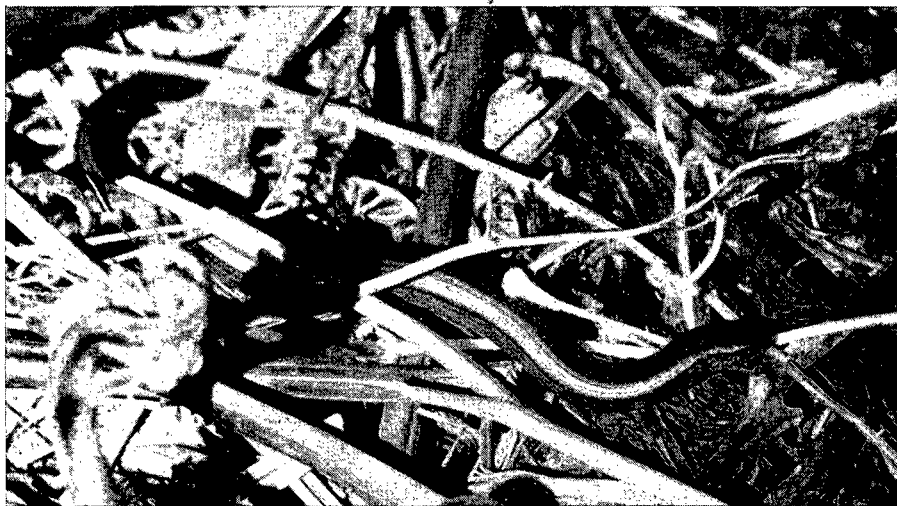

Spaanse zandloper

eens door te lopen, totdat er een exemplaar niet al te ver wegschoot. Dit lukte wel, maar de tijd, die nodig was om foto-apparatuur stevig neer te planten enz., was te lang voor het uithoudingsvermogen van de meeste Spaanse zandlopers. Van niet één opname was ik zeker, zo vlug moest er gewerkt worden. Onder de bedrijven door zag je veel aardige dingen. Als de dieren wegschoten, schenen ze op het eind van hun vlucht plotseling te verdwijnen. Dit schijnen moest blijken zijn, want ze werkten zich onder 't grint. Eén keer bleven achterpoten en staart boven 't grint, er was wellicht een obstakel, waardoor verder onderduiken onmogelijk was. Dat ze zich bij voorkeur van struikje naar struikje spoedden kon dus een dubbele veiligheidsmaatregel zijn. Het onderduiken was daar in ieder geval moeilijker waar te nemen. Misschien was 't ook gemakkelijker juist daar in 't grint te dringen. Zelden zag ik een dier zich zo onwaarschijnlijk snel verplaatsen. Dit was geen rennen meer te noemen, het leek er meer op dat ze werden afgeschoten.

Maar al schieten hagedissen nog zo snel weg, toch is 't mogelijk ze te zien te krijgen en zelfs te fotograferen. Het gaat er maar om, te bewegen als op 'n „langzame” film en zo rustig mogelijk te blijven. Wil men actief

Hazelworm

worden, dan moeten alle bewegingen zo langzaam mogelijk geschieden. Zo stapje voor stapje kan men veel dieren dicht genoeg naderen om bevredigende foto's te kunnen maken. Men moet er ook voor zorgen zo klein mogelijk (ten opzichte van het dier) tegen de lucht af te steken. Bij nadering wordt men n.l. in de ogen van het dier steeds reusachtiger. U begrijpt het wel, een gehaast mens hoeft er niet aan te beginnen. Maar degenen, die het er voor over hebben, zich in hun bewegingen te beperken, kunnen ook van de hagedissenjacht met fotobuit thuiskomen.

*Kleine hagedissen. ♂ boven; ♀ beneden.
(naar kleurendia)*

Volkshogeschool „Overcinge”

De Volkshogeschool „Overcinge” te Havelte (Dr.) organiseert weer een aantal zomercursussen, waarvan we onderstaande speciaal in de aandacht van onze leden willen aanbevelen.

20—25 juli: Belangstelling voor de natuur I.

27 juli—1 aug.: Belangstelling voor de natuur II.

20—25 juli: „De nieuwe polders” (N.O.P. en Flevo).

27 juli—1 aug.: „Noord-West Overijssel”.

3—8 aug.: „Ontmoetingen in Drenthe”.

Europa huis kasteel Borgharen

De Limburgse Volkshogeschool organiseert een week voor natuurliefhebbers van 3—8 augustus.

Op het programma staan excursies en lezingen. Leiding: Dr. P. J. van Nieuwenhoven. Adres: Kasteelstraat 6, Borgharen bij Maastricht. Tel. 04400/16947.